

Fritidshemmets lärmiljöer och inre organisation

Diarienummer: 2025:280

Datum: 2025-09-16
Christian Jerhov
Verksamhetsutvecklare

Innehåll

1.	Inledning	3
1.1.	Fritidshemmets uppdrag	3
2.	Förutsättningar och inre organisation	4
2.1.	Personal och befattningar	4
2.1.1	Befattningar i Alingsås kommuns fritidshem.....	4
2.2.	Fritidshemmens inre organisation	5
2.2.1	Personaltäthet	5
3.	Undervisningen	6
3.1.	Utveckling av fritidshemmens inre organisation, lärmiljöer och undervisning	6
3.1.1	Kvalitetshjul och fritidspedagogisk planering.....	7
3.1.2	Nätverk för lärare i fritidshem.....	7
4.	Sammanfattande analys.....	8
	Bilaga 1 – Centralt innehåll.....	9

1. Inledning

Föreliggande rapport beskriver Alingsås kommuns fritidshemsverksamhet under läsåret 2024/2025 i form av dess förutsättningar och skolenheternas inre organisation av fritidshemmen tillsammans med beskrivningar av undervisningens genomförande. Ärendet behandlar inte de fysiska förutsättningarna i form av lokaler och fysiska lärmiljöer i övrigt.

Underlaget utgörs av skolenheternas verksamhetsuppföljningar (dokumentationen av det systematiska kvalitetsarbetet på enhetsnivå), dokumentation av pågående utvecklingsarbete, lokalt framtagen statistik och nationell statistik.

Resultaten av utbildningen i fritidshemmet, analyser av måluppfyllelse och kvalitet och i förekommande fall förslag på främjande utvecklingsarbete redovisas i huvudmannens verksamhetsuppföljning.

1.1. Fritidshemmets uppdrag

Fritidshemmet ska komplettera utbildningen i förskoleklassen, grundskolan och anpassade grundskolan. Fritidshemmet ska stimulera elevernas utveckling och lärande samt erbjuda dem en meningsfull fritid och rekreation. Utbildningen ska utgå från en helhetssyn på eleven och elevens behov. Fritidshemmet ska främja allsidiga kontakter och social gemenskap (SL 2010:800 kap. 14 §2).

I läroplanen (Lgr22)¹ beskrivs värdegrunden och uppdraget, övergripande mål och riktlinjer för utbildningen i förskoleklass, fritidshem och grundskola. I läroplanens kapitel 4 (Fritidshemmet) beskrivs att fritidshemmets undervisning ska ta sin utgångspunkt i elevernas behov, intressen och erfarenheter, men också att eleverna kontinuerligt utmanas ytterligare genom att de inspireras till nya upptäckter.

I undervisningen ska eleverna erbjudas en variation av arbetssätt, uttrycksformer och lärmiljöer som integrerar omsorg och lärande. Undervisningen i fritidshemmet kompletterar förskoleklassen och skolan genom att lärandet i högre grad ska vara situationsstyrt, upplevelsebaserat och grupporienterat samt utgå från elevernas behov, intressen och initiativ.

¹ I de delar som rör fritidshemmet gäller Lgr22 även för anpassad grundskola.

2. Förutsättningar och inre organisation

2.1. Personal och befattningar

För att bedriva undervisning inom fritidshemmet krävs legitimation för undervisning i fritidshemmet. I fritidshemmet får det, utöver legitimerade lärare, i undervisningen även finnas annan personal med sådan utbildning eller erfarenhet att elevernas eller barnens utveckling och lärande främjas (SL 2010:800 kap. 2 §§ 13-14).

2.1.1 Befattningar i Alingsås kommuns fritidshem

Inför 2024 infördes i Alingsås kommun, i likhet med flera andra kommuner inom Göteborgsregionen, något som kallas "Befattningspaletten" inom fritidshemsverksamheten. Befattningspaletten utgår från fyra olika befattningar. Utifrån dessa har medarbetarna delvis olika uppdrag och ansvarsområden som utgår från de kompetenser och den utbildning som medarbetaren har. De fyra befattningarna är:

1. Lärare fritidshem (Legitimerade lärare med behörighet att undervisa i fritidshem. Grundskollärare med inriktning fritidshem eller Fritidspedagog)
2. Lärare fritidshem obehörig (Legitimerade lärare med annan behörighet än för undervisning i fritidshem och förskollärare)
3. Pedagog fritidshem (Pedagogisk utbildning på minst gymnasial nivå, YH-utbildning, likvärdig utbildning med pedagogisk inriktning eller annan pedagogisk utbildning)
4. Fritidsassistent (Slutförd men ej pedagogisk utbildning eller motsvarande)

Lärare i fritidshem (befattning 1 ovan) planerar och ansvarar för undervisningen. Övriga befattningar genomför eller deltar i genomförandet av undervisningen utifrån sin kompetens.

Inför 2024 gjordes en kartläggning av befintlig personal och deras befattningar och förändringar i anställningarna utifrån denna genomfördes.

Den vanligaste befattningen hösten 2025 är lärare i fritidshem följt av fritidsassistent och pedagog fritidshem, på samma sätt som föregående år. Lärare fritidshem obehörig är ovanligare. Det finns minst en anställd på befattningen lärare i fritidshem på samtliga skolor i kommunen och sammantaget har fyra av tio anställda den befattningen. Målet är att öka andelen lärare i fritidshem, utifrån ett pågående arbete med kompetensförsörjningsmål för barn- och ungdomsförvaltningen.

Det finns ingen nationell statistik för andelen lärare i fritidshem med legitimation (motsvarande befattning 1 ovan) utan de jämförelser som kan göras avser istället personal med en pedagogisk högskoleutbildning (motsvarande befattning 1 och 2 ovan).

Per 15 oktober	2024	2023	2022	2021	2020
Anställda, andel (%) heltidstjänster med pedagogisk högskoleexamen i fritidshemmet , kommunal regi (Skolverkets jämförelsetal)	38	36	32	31	31
Jämförelse riket	39	38	38	39	39

Andelen anställda (räknat i heltidstjänster) med pedagogisk högskoleexamen i Alingsås kommuns fritidshem ökar över tid. Andelen 2025 (beräknat per 2024-10-15) var 38 procent vilket är på en motsvarande nivå som i riket som helhet, efter att under en rad av år, trots en kontinuerlig ökning, legat lägre.

2.2. Fritidshemmens inre organisation

I skolenheternas verksamhetsuppföljningar beskrivs fritidshemmens inre organisation. Nedanstående är en sammanfattning av samtliga skolenheters beskrivningar.

I skollagens 14 kap. framgår att huvudmannen ska se till att fritidshemmens elevgrupper har en lämplig sammansättning och storlek. Alingsås kommuns fritidshem organiseras vanligen i en eller flera avdelningar (fem är det högsta antalet). Det är i huvudsak på de minsta skolorna där samtliga elever på fritidshemmet ingår i en gemensam elevgrupp. Det finns dock exempel på skolor där grupperingarna istället görs flexibelt utifrån vilka aktiviteter som planeras.

Det vanligaste är att eleverna på skolornas fritidshem fördelas på olika avdelningar baserat på elevernas ålder. Vilka aktiviteter som genomförs, hur dessa organiseras och hur integreringen mellan perspektiven omsorg och lärande kan tillgodoses kan ofta kopplas till elevernas ålder och mognad. Elever i lägre årskurser är oftast fördelade på elevgrupper innehållande en eller två årskurser medan äldre elever är fördelade i grupper som innehåller ett något större åldersspann. En anledning till detta är att deltagandet i fritidshemsverksamheten vanligen minskar med elevernas ökade ålder.

2.2.1 Personaltäthet

	2024	2023	2022	2021	2020
Inskrivna barn/årsarbetare i fritidshem, antal (Skolverkets jämförelsetal)	23,8	21,4	21,6	21,7	20,9
Jämförelse riket	21,4	20,2	20,2	20,3	20,1

Antalet barn per årsarbetare har under de senaste åren varit relativt stabilt. Antalet barn per årsarbetare ökar dock märkbart 2024/2025. En liknande ökning syns även för riket som helhet.

3. Undervisningen

Undervisning (gäller för samtliga skolformer och för fritidshemmet) definieras i skollagens kapitel 1 § 3 som:

[...] processer som på lektioner eller vid andra lärtillfällen leds av lärare eller förskollärare mot mål som anges i förordningar och andra författningar som ansluter till denna lag och som syftar till utveckling och lärande genom att barn eller elever inhämtar och utvecklar kunskaper och värden

Undervisningen i fritidshemmet utgår från såväl läroplanens mål som elevernas behov, intressen och erfarenheter. Undervisningen ska vara varierad och integrera omsorg och lärande.

Undervisningen i fritidshemmet ska planeras och genomföras så att eleverna får möta undervisning inom följande områden för det centrala innehållet:

- Språk och kommunikation
- Skapande och estetiska uttrycksformer
- Natur och samhälle
- Lekar, fysiska aktiviteter och utevistelse

(I Bilaga 1 beskrivs hela det centrala innehållet som det är formulerat i Lgr22)

3.1. Utveckling av fritidshemmets inre organisation, lärmiljöer och undervisning

I föregående års uppföljning av fritidshemmets lärmiljöer och inre organisation konstaterade att innehållet i undervisningen utifrån samtliga delar av det centrala innehållet (se ovan) var olika väl beskrivet i skolornas verksamhetsuppföljningar. Ett utvecklingsområde som varit i fokus sedan dess är hur fritidshemmets undervisning kan planeras så att den säkerställer att alla elever möter alla delar av det centrala innehållet under sin vistelse på fritidshemmet.

Det utvecklingsarbete som genomförts utifrån huvudmannens identifierade utvecklingsbehov har i huvudsak genomförts av förvaltningens två förstelärare i fritidshem med centrala uppdrag tillsammans med en utvecklingsledare från Stöd och utveckling.

Förstelärarna genomförde under höstterminen 2024 verksamhetsbesök på alla kommunala fritidshem i kommunen. Där genomfördes kartläggningar av arbetssätt, lärmiljöer och utmaningar identifierades tillsammans med goda exempel. För att nå ökad kvalitet gjordes bedömningen att fritidshemmen behöver utveckla gemensamma verktyg för att kvalitets-säkra undervisningen, såsom den förväntas bedrivas enligt läroplanen (se ovan).

3.1.1 Kvalitetshjul och fritidspedagogisk planering

Ett av de verktyg som identifierats som lämpliga att använda för ändamålet är Unikums kommungemensamma mall kring fritidspedagogiska planeringar (FRIPP). Ytterligare ett sätt är att arbeta fram ett så kallat kvalitetshjul för att stödja det systematiska kvalitetsarbetet i förhållande till undervisningens genomförande under året.

För att verktygen ska ge önskad effekt identifierades också behovet av att utveckla och förbättra dokumentation av elevernas lärande i syfte att synliggöra elevernas progression och ett ökat fokus på att reflektion och analys av undervisningen blir etablerade rutiner på alla fritidshem.

Under vårterminen 2025 genomfördes workshops på alla fritidshem som behandlade användningen av FRIPP som ett verktyg för att kvalitetssäkra undervisningen och det nya kvalitetshjulet. Medarbetarna fick testa på att göra egna FRIPP:ar kopplade till det centrala innehållet i läroplanen. Genom att arbeta med FRIPP som verktyg synliggörs undervisningen och lärandet. Det blir även enklare att reflektera och analysera, vilket bidrar till att öka möjligheterna att säkerställa en undervisning av hög kvalitet.

En uppföljning som har gjorts visar att efter genomförda insatser har en klar majoritet av skolorna ökat sin användning av FRIPP:ar. Även presentationen av kvalitetshjulet har mottagits positivt och upplevts som ett bra förtydligande kring hur fritidshemmen ska kunna undervisa utifrån hela det centrala innehållet i läroplanen.

Utvecklingsarbetet planeras att fortgå i samma riktning som under föregående år även under läsåret 2025/2026.

3.1.2 Nätverk för lärare i fritidshem

Ytterligare en del i arbetet med utvecklingen av fritidshemmen är ett nätverk med personal från kommunens fritidshem som leds av förstelärarna tillsammans med ansvarig utvecklingsledare.

Nätverket utgörs av en representant från varje skola och träffas fem gånger per år. På nätverkets möten tas olika utvecklingsfrågor upp, rörande exempelvis arbetslagsorganisationen, kvalitetshjul kontra årshjul, likvärdighet och kvalitet i undervisningen, fritidshemmets lärmiljöer och arbetet med FRIPP:ar.

4. Sammanfattande analys

Alingsås kommuns fritidshem arbetar systematiskt för att i ökad utsträckning nå de nationella målen för verksamheten, såväl avseende undervisningens planering och genomförande som dess innehåll.

Skolornas inre organisation av sina respektive fritidshem bedöms vara tydlig och ändamålsenlig i form av gruppindelningar och åldersindelningar men det bör noteras att personaltätheten i form av antalet inskrivna barn per årsarbetare ökat under läsåret 2024/2025.

Andelen personal med pedagogisk högskoleutbildning har ökat under senare år och var 2024/2025 på en nivå jämförbar med riket som helhet. Den största personalgruppen utgörs av lärare i fritidshem, helt i enlighet med de målsättningar för kompetensförsörjning som är under utarbetande. Men, fortsatta insatser för att rekrytera fler lärare med legitimation för undervisning i fritidshemmet bedöms behövas.

Bilaga 1 – Centralt innehåll

Ur Läroplan för grundskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr22):

Centralt innehåll

Undervisningen ska behandla följande centrala innehåll.

Språk och kommunikation

- Samtala, lyssna, ställa frågor samt framföra egna tankar, åsikter och argument om olika områden, till exempel etiska frågor och vardagliga händelser.
- Samtala om olika typer av texter.
- Digitala verktyg och medier för kommunikation.
- Säker och ansvarsfull kommunikation, även i digitala sammanhang.
- Ord och begrepp som uttrycker behov, känslor, kunskaper och åsikter. Hur ord och yttranden kan uppfattas av och påverka en själv och andra.

Skapande och estetiska uttrycksformer

- Skapande genom olika estetiska uttrycksformer, till exempel lek, bild, musik, dans och drama.
- Olika material, redskap och tekniker för att skapa och uttrycka sig.
- Tolka och samtala om olika estetiska uttryck.
- Digitala verktyg för framställning av olika estetiska uttryck.

Natur och samhälle

- Olika sätt att utforska företeelser och samband i natur, teknik och samhälle, till exempel genom samtal, studiebesök och digitala medier. Hur företeelser och samband kan beskrivas, till exempel med ord och bilder.
- Matematik som redskap för att beskriva vardagliga företeelser och för att lösa vardagliga problem.
- Byggande och konstruktion med hjälp av olika material, redskap och tekniker.
- Normer och regler i elevernas vardag, till exempel i lekar och spel, och varför regler kan behövas.
- Etnicitet, könsroller, kroppsideal och konsumtion samt kritisk granskning av hur dessa företeelser framställs i medier och populärkultur.
- Demokratiska värderingar och principer, i sammanhang som är bekanta för eleverna. Hur gemensamma beslut kan fattas och hur konflikter kan hanteras på ett konstruktivt sätt.
- Barnets rättigheter i enlighet med konventionen om barnets rättigheter (barnkonventionen).
- Hur människors olika val i vardagen kan bidra till en hållbar utveckling.
- Närsamhällets och föreningslivets utbud av aktiviteter och platser för kultur, fritid och rekreation.
- Orientera sig i närmiljön och hur man beter sig i trafiken på ett säkert sätt.

Lekar, fysiska aktiviteter och utevistelse

- Initiera, organisera och delta i lekar av olika slag.
- Idrotter och andra fysiska aktiviteter inomhus och utomhus under olika årstider och i olika väder.
- Utevistelse under olika årstider, samt närmiljöns möjligheter till vistelse i naturen och på andra platser för fysisk aktivitet och naturupplevelser.
- Säkerhet och hänsyn till miljö och andra människor vid vistelse i olika naturmiljöer. Rättigheter och skyldigheter i naturen enligt allemansrätten.
- Livsstilens betydelse för hälsan, till exempel hur kost, sömn och balansen mellan fysisk aktivitet och vila påverkar det psykiska och fysiska välbefinnandet.